

คุณค่าทางโบราณคดีในกลุ่มน้ำสาละวิน¹

ดร.รัศมี ชูทรงเดช²

ปัจจุบันดิฉันทำหน้าที่เหมือนเป็นคนนำสารในเรื่องของกาลเวลาย้อนกลับไปสู่อดีตว่า อดีตมีเรื่องอะไรเกี่ยวกับแม่น้ำสาละวิน และจากอดีตที่พำมัวนี้ มันจะสามารถช่วยบอกอนาคตของเราได้อย่างไร ก่อนอื่นจะขอเริ่มจากพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับเรื่องของโบราณคดี โบราณคดีเป็นศัพท์ที่คนทั่วไปไม่ค่อยเข้าใจเท่าไร ว่ามีความหมายอย่างไร

จากนั้นจะมาถึงแม่น้ำสาละวินในฐานะที่เป็นเส้นทางสัญจรไปมา และการกำเนิดของคน ของผู้คน การติดต่อสื่อสารระหว่างคนจากรัฐฉานจากพม่า จากลาว จากหลายๆที่ รวมทั้งจากจีนตอนใต้ มันเกิดขึ้นได้อย่างไร เกิดการหลอมรวมให้พวกเรามีลักษณะทางชาติพันธุ์ มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นได้อย่างไร หลังจากนั้นก็จะให้ดูว่าโบราณคดีในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอะไรบ้าง มีโบราณสถาน มีวัดวาอารามอย่างไรและมีความสำคัญแค่ไหนและอยู่ที่ไหนบ้าง

และถ้าเราจะมีการสร้างเขื่อนสาละวิน ผลกระทบที่จากการสร้างเขื่อนมันจะทำลายอะไรบ้าง แหล่งโบราณคดีตรงไหนบ้างที่จะถูกทำลาย ตรงนี้ก็จะให้เห็นภาพรวม

เรามาทำความเข้าใจกันเสียก่อนเกี่ยวกับคำว่า “โบราณคดี” บางคนชอบพูดว่า โบราณคดีเป็น **ไสยศาสตร์** นึกถึงพระนึกถึงผีบ้าง ความจริงพຽ່ງนี้ ดิฉันจะพานักศึกษาไปขุดโครงกระดูกน้อยกว่าโครงที่ลพบุรี ก็จะมีเราทำงานกับเรื่องผี แต่จริงๆ แล้ว เช่นของเก่าทุกประเภทเรียกว่า โบราณคดีหมด โบราณคดีคือ การสืบค้นเรื่องราวของพวกเรา อนาคตของพวกเรา **เศษแก้ว** **เศษคอมพิวเตอร์** ที่อยู่ในห้องนี้ หรือว่าวิถีชีวิตของเรา จะกลายเป็น**เศษขยะ**ในอนาคต นักโบราณคดีในอนาคตและคนที่ศึกษาเรื่องนี้ก็จะศึกษาจาก**เศษสิ่ง**ของเหล่านี้ เพื่ออธิบายว่าคนสมัยก่อนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีวิถีชีวิตมีความเป็นอยู่อย่างไร แล้วสิ่งเหล่านี้ คือส่วนที่บอกเราเกี่ยวกับเรื่องราว วิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในอดีต

การศึกษาโบราณคดีในกลุ่มน้ำสาละวินนั้น เพื่อให้คนทั่วไปเข้าใจก็ต้องมีการจัดลำดับช่วงเวลา เช่นเมื่อก่อนคนไทยใหญ่จะเข้ามาอยู่ที่แม่ฮ่องสอน เมืองนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไร ในส่วนของนักโบราณคดีเขาก็จะแบ่งช่วงเวลาในอดีตออกเป็นสองช่วงใหญ่ๆ ซึ่งที่แม่ฮ่องสอนมีหลักฐานครอบคลุมทั้งสองช่วงเลย

¹ สรุปลำบรรยาย ในการประชุมคุณค่าสาละวิน วันที่ 3 มีนาคม 2549 ที่ จ.แม่ฮ่องสอน

² สังกัดภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และเป็นหัวหน้าโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ช่วงแรก คือช่วงก่อนประวัติศาสตร์มีอายุตั้งแต่ 800,000 กว่าปีมาแล้ว- พุทธศตวรรษที่ 12 คือ ยุคที่ก่อนมีตัวหนังสือใช้ และที่เห็นชัดๆ คือ ยุคที่ใช้เครื่องมือหิน

ช่วงที่สอง คือช่วงสมัยยุคประวัติศาสตร์ คือ มีการใช้ตัวอักษร มีภาษา มีศาสนาแล้ว หรือที่เราเรียกว่ายุคทริภุชชัย ยุคก่อนล้านนา ยุคล้านนา ยุคกรุงศรีอยุธยา ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยุคสงครามโลกครั้งที่สอง มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12- ปัจจุบัน

หากใครถามว่า จ.แม่ฮ่องสอนมีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์วัฒนธรรมหรือไม่ คำตอบคือมีไม่น้อยหน้าใคร แต่ว่าแม่ฮ่องสอนเป็นบริเวณที่อยู่ในพื้นที่ที่เป็นชายขอบความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีจริงๆ ในขณะที่เมื่อดูจากข้อมูลพื้นฐานที่เรามีอยู่ ที่เป็นหลักฐานเป็นสิ่งของ มีการค้นพบน้อยมากทีเดียว

สิ่งที่เราจะพูดในวันนี้คือเรื่อง **คุณค่าโบราณคดีที่สาละวินมีอะไรบ้าง** ในทางวิชาการได้ให้ความหมายคุณค่าในเชิงสังคม เพราะบอกที่มาอย่างไร พี่น้องกะเหรี่ยง พี่น้องไทยใหญ่ พี่น้องที่เป็นคนเมือง หรือว่ามูเซอ ลีซอก็จะทราบที่ที่เราพูดภาษาที่เรากินอย่างนี้ ที่เราเป็นอย่างนี้ เรามีหลักฐานมาแต่โบราณ ทำให้เราพิสูจน์ว่าเรามีที่มาได้อย่างไร เรามีความเหมือนหรือความต่างอย่างไร แต่คนในอดีตเขาอยู่กับได้อย่างไรนั้น การใช้ทรัพยากรในสมัยก่อน ใช้เหมือนหรือต่างจากเราใช้ปัจจุบัน

คุณค่าทางเศรษฐกิจไม่ต้องบอก ถ้ามีแหล่งโบราณคดีสามารถทำอะไรได้มากมาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือจะเป็นแหล่งเรียนรู้หรือว่าจะเน้นทั้งสองอย่าง

ลำดับแรก เราจะมาดูถึงแม่น้ำสาละวินในฐานะที่เป็นเส้นทางจราจรโบราณ ในช่วงที่ทำการสำรวจก็จะมองแม่น้ำปายมีฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำสาละวิน แม่น้ำสาละวินซึ่งเส้นทางจราจรที่มันจะชนกับลำน้ำสาขาหลักหลายสาย ลำน้ำหลักที่อยู่แม่ฮ่องสอนคือ แม่น้ำปายกับแม่น้ำยม แม่น้ำปายไหลผ่านอำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และอำเภอเมือง มีน้ำสาขาย่อยลงไปอีกคือน้ำลาง น้ำลางหลวง น้ำแม่แพลม น้ำแม่สะงา น้ำแม่สะงี แม่น้ำยมก็ไหลผ่านอำเภอขุนยวม แม่ลาน้อย แม่สะเรียงและออกสู่มแม่น้ำสาละวินที่อำเภอสบเมย

ลำน้ำที่สำคัญก็คือลำน้ำแม่เงา แม่ปัว แม่กองคา แม่อุโมงค์ ห้วยแม่สุข พี่น้องที่อยู่ทางนี้(ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน) จะมองเห็นภาพแล้วว่ามันเหมือนเส้นทางไฮเวย์ จุดที่เป็นจุดชนทางคือจุดที่ตัดไปสู่สาละวินที่ออกทางด้านตะวันตก เพราะฉะนั้นถ้าเรามองสองพื้นที่ที่จะออกไปสาละวินจะออกเส้นทางไหนได้บ้าง ออกทะเลก็คืออ่าวมะตะมะ ถ้าขึ้นข้างบนคือไปเมืองจีน

ถ้าเราจะมองว่าชุมชนโบราณเกิดขึ้นได้อย่างไร พ่อแม่พี่น้องที่อพยพมาตั้งแต่สมัยโบราณ เขามาอย่างไร ความจริงชุมชนที่อยู่ในแถบนี้มันน่าจะมีความเชื่อที่ช่วยให้เราคลี่คลายว่า แท้ที่จริงแล้วพวกเรา ก็คือคนที่อยู่ที่นั่นมาหลาย ๆ ชั่วคนแล้ว แต่ตามประวัติศาสตร์หมู่บ้านหรือตามที่เราสืบค้นกันมานั้น เราเพิ่งรู้ว่าเราเพิ่งมาอยู่ไม่กี่ปี ทั้งที่จริงแล้วเราอาจจะอยู่มานานแล้วแต่การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานนั้นอาจจะย้ายกลับไปกลับมา เพราะว่าพื้นที่ตรงนี้ในอดีตไม่มีพรมแดน

แล้วเรามาดูกันว่าพื้นที่เหล่านี้มันมีความรู้อะไรบ้าง ของเก่าอยู่ที่ไหนบ้าง ส่วนที่เราจะดูก็คือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า อำเภอขุนยวม อำเภอแม่สะเรียงและอำเภอสบเมย เพราะฉะนั้นจะมาดูว่าแต่ละอำเภอ มีแหล่งโบราณคดีมากน้อยแค่ไหน ในครั้งแรกการทำงานที่แม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ฝรั่งก็จะเป็นคนที่เข้ามาก่อน แล้วก็คนไทยมีนครมศิลป์การเข้ามาทำงาน แต่ก็แค่มาสำรวจว่ามีอะไรอยู่ที่ไหนบ้างตั้งแต่ พ.ศ.2525 และ 2529 หลังจากนั้นแทบจะมีการค้นหาต่อเนื่องน้อยมาก

อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนเรา มีตามลุ่มน้ำต่างๆ เช่น แม่น้ำแม่สะงา มีแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ แสดงว่าชุมชนมีมาตั้งแต่ 4,000 ปีแล้วที่มาอยู่แถวนี้ แม่น้ำแม่สะงา มีแหล่งโบราณคดีอยู่สองแห่งตามลำน้ำไม่รู้ว่าพี่น้องจะรู้หรือเปล่าว่าเดินๆไปมันอยู่ในบ้านเรา

น้ำห้วยโป่ง เราพบแหล่งโบราณคดีมีทั้งก่อนประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ของแม่ฮ่องสอน เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ของแม่ฮ่องสอนเก่ากว่าที่เราคิด เดิมเราคิดว่าได้มีการทำไม้สักเกิดที่ปางหมูก่อนแล้วจึงเกิดชุมชนขึ้นตรงนี้ ซึ่งอาจจะไม่ใช่ก็ได้

ที่น้ำแม่สะงา เราพบชิ้นส่วนของเศษเครื่องเคลือบมาจากเตาเวียงกาหลงที่จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าการติดต่อระหว่างชุมชนจากแม่น้ำโขง คนที่อยู่ทางแม่น้ำโขงมาทิศนี้ ถ้ามาแสดงว่าพื้นที่ทางนี้ต้องเป็นพื้นที่สำคัญ พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอะไรมากในเรื่องของแหล่งโบราณคดี ที่ผ่านมาระยังขาดการค้นคว้าศึกษาอย่างจริงจัง

ที่อำเภอขุนยวม การศึกษาของกรมศิลปากร เขากำลังจะอธิบายว่าเมืองแม่ฮ่องสอนเกิดขึ้นเมื่อไร การสำรวจที่อำเภอเมืองกับขุนยวม อำเภอขุนยวมพบวัดสมัยล้านนาในพุทธศตวรรษที่ 21 และ 22 ซึ่งเป็นสมัยของพระเจ้าติโลกราชเผยแพร่ศาสนาเข้ามา ซึ่งเป็นดินแดนป่าเขาพวกชนเผ่า เราจะเห็นว่าหลังจากศาสนาได้ขยายเข้ามา ก็มีการขยายไปในทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันด้วย เนื่องจากว่าติดต่อกับจีน เพราะฉะนั้นศาสนาเข้ามาน่าร่องก่อน เราพบว่ามีการสร้างวัด สร้างศาสนสถานตามหัวเมืองต่างๆ ที่เป็นที่ราบ ได้แก่ ปาย แม่สะเรียง ขุนยวม แม่ฮ่องสอน เพราะว่าพื้นที่ของที่ราบที่กว้างขวาง อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการเพาะปลูกและการทำเกษตรกรรม

แต่ที่อำเภอปางมะผ้าเป็นที่เขาที่อยู่หุบเขาอย่างเช่น แม่ละนา เมืองแพม ถ้าใครเคยไปเที่ยวตรงนั้นจะเห็นอาคารโบราณสถานเล็กๆ ที่มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 และ 22 ซึ่งร่วมสมัยกับพระ

ที่อำเภอปาย ปรากฏว่าขณะนี้ยังไม่พบแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ถ้าลพบรณแดนชาติดอกไป ปายเป็นหัวเมืองหนึ่งในประวัติศาสตร์ของไทยใหญ่ ที่มีความสัมพันธ์หลายช่วงสมัย และมีร่องรอยของเมืองโบราณชื่อเวียงน้อย ซึ่งเป็นเมืองสำคัญที่เป็นหน้าด่านในสมัยล้านนา

ต่อไปจะชี้ให้เห็นว่าถ้าเราจะสร้างเขื่อนสาละวินจะเกิดขึ้นบ้าง หากดูเปรียบเทียบก็จะใช้เกณฑ์การทำนายแหล่งโบราณคดีจากผลการวิจัยที่อำเภอปางมะผ้า ก็ใช้วิธีการแบบเดียวกันบริเวณสองฝั่งสาละวินก็น่าจะพบแหล่งโบราณคดีจำนวนมาก ที่นี้ลองมาดูตัวอย่างจากปางมะผ้าคือ สืบหาความรู้ของกลุ่มน้ำสาขาย่อย พบว่าเพียงพื้นที่ที่เป็นขนาดเล็กๆ เรายังเจอแหล่งโบราณคดีถึง 88 แหล่งที่สำรวจตามลุ่มน้ำ และรวบรวมข้อมูลหลักฐานได้หลายยุคสมัยมาก

ถ้าผีนี้เป็นสาเหตุหนึ่ง ที่มีนักโบราณคดีต่างประเทศเข้ามาทำงานในประเทศไทย เพราะเป็นเรื่องระดับโลก ถ้าผีแม่ฮ่องสอนเขาเจอโลงไม้ก่อน คือโลงผีแมน พอเขาเอาขึ้นมา เขาพยายามมองหาแหล่งกำเนิดของข้าวว่าอยู่ที่ไหน และผลจากการขุดค้น เขาก็เสนอว่าประเทศไทยคือศูนย์กลางกำเนิดกิจกรรมของโลกในขณะนั้น โดยเฉพาะการปลูกข้าว (แต่ในปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานยืนยันข้อสันนิษฐานนี้) หรือพืชบางอย่าง เช่นเมล็ดพริกไทยที่เรากิน ถิ่นกำเนิดมันอยู่ตรงนั้น นี่เป็นจุดเริ่มต้นที่คนต่างประเทศเข้ามาสำรวจศึกษา เราคนไทยไม่รู้เรื่อง ถ้ารู้ รู้เฉพาะแวดวงนักวิชาการ

ตรงนี้ ผลการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ พบว่ามีร่องรอยการอยู่อาศัยของคนโบราณตั้งแต่หมื่นกว่าปีมาแล้ว เป็นครั้งแรกที่เรารู้ว่าคนที่แม่ฮ่องสอนที่อยู่ปางมะผ้าอายุหมื่นกว่าปีแล้ว แต่ความรู้ตรงนี้มันไม่ค่อยตกถึงคนทั่วไป อย่างไรก็ตามตอนหลังก็มีข้อโต้แย้งมาก และยังเป็นสิ่งที่คนถกเถียงกันอยู่ สิ่งที่สำคัญไปกว่านั้นที่ เซสเตอร์ กอร์มัน เสนอก็คือว่า การทำหม้อดินที่ถ้าผี ที่ปางมะผ้าเก่าแก่ที่สุดในโลก แต่ว่าปัจจุบันก็มีการโต้แย้งกัน แต่ถึงอย่างไรก็แล้วแต่มันกลายเป็นหนังสือที่นักเรียนโบราณคดีทั่วโลกต้องเรียน เพราะฉะนั้นมันลบไม่ได้หรือกว่าที่แม่ฮ่องสอนมีคนอาศัยอยู่หมื่นกว่าปีมาแล้ว

การค้นคว้าใหม่ คือโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งดิฉันเป็นหัวหน้าโครงการได้ทำการค้นหาหลายเรื่อง เช่น การศึกษาเรื่องของวงปีไม้ คนสงสัยมากว่าเป็นโลงผีไม้ของเราหรือเปล่า คนมาจากไหน หรือเป็นบรรพบุรุษของเราหรือเปล่า อ.ศรีศักร (วัลลิโภดม) เคยเสนอว่าคนที่ทำโลงไม้ที่มีเทคโนโลยีและมีช่างฝีมือในการแกะสลักได้ดีขนาดนี้ จะต้องเป็นพวก “ลัวะ” อาจจะเป็นลัวะที่อยู่ที่นี่ดั้งเดิมและตอนหลังก็ย้ายไปอยู่ที่เชียงใหม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่อยากจะหาคำตอบในอนาคต อยากจะรู้ด้วยว่าความเป็นมาของคนจากฐานความรู้เล็กๆของกอร์มัน และก็เรื่องผีแมน

แล้วเราก็ทำการศึกษาเกี่ยวกับคนว่า คนโบราณมีลักษณะอย่างไรในแต่ละช่วงเวลาและศึกษา DNA เพื่อเปรียบเทียบว่าคนสัมพันธ์กันหรือไม่ มีความสัมพันธ์กับคนปัจจุบันหรือเปล่า เราได้ทำการสำรวจขุดค้น นี่เป็นตัวอย่างที่เราได้ลองสำรวจแหล่งโบราณคดีในปางมะผ้า ช่วงนี้ภาพแผนที่ของ คือ โบราณสถาน และมีความสำคัญคือตรงไหนที่มีสบน้ำชนกัน จะมีแหล่งโบราณคดี

ตอนแรกก็ค่อนข้างงงกับข้อมูล เราทำงานที่ปางมะผ้ามาเกือบ 7 ปี กว่าที่จะอ่านภาพออก เราต้องเดินมากเห็นมาถึงรู้ว่าเกิดอะไรขึ้น เพียงมองภาพอำเภอปางมะผ้าอย่างเดี่ยวดูไม่ออก ต้องมองทั้งลุ่มน้ำ จะเห็นว่าเกิดอะไรขึ้น

เราพบว่าแหล่ง 2 แหล่งที่สำคัญมากที่ขุดค้น คือถ้ำลอด ข้างในถ้ำมีผีแมน แหล่งที่สำคัญอยู่ข้างนอกโครงการได้ ขุดค้นข้างนอกถ้ำลอด มีรอยเลื่อนเกิดขึ้น ใกล้เคียงเพิงผา การขุดค้นขุดไปขุดมา ปรากฏว่า ความรู้ของเราได้ขยายขึ้นมา จากเดิมที่กอร์มันบอกว่าแม่ฮ่องสอนเก่าแค่ 10,000 กว่าปี พอขุดค้นไปปรากฏว่าเก่าถึง 35,000 ปี

น้ำลางอยู่ใกล้เพิงผา เพราะมีหินกรวดที่อยู่ใกล้ทับซ้อนกัน และหลังจากนั้นมีคนไปอยู่ในชั้นลึก ล่าง ทำให้เรารู้ว่าพื้นดินที่เราอยู่ในปัจจุบันในหลายๆที่หลายๆจังหวัด ข้างล่างคือที่อยู่ของคนโบราณ ถ้าเราไม่มีวิธีการขุดค้น เรามองเฉพาะข้างบนเราจะไม่รู้ว่ามีอะไรข้างล่าง ถ้าเราอยากรู้รากเหง้า หรือความเป็นมาของเรา เราต้องดูชั้นทับซ้อน เราขุดค้นเจอโครงกระดูก 2 โครงอายุ 13,000 ปี กับ 12,000 ปี มันมีความสำคัญที่จะบอกว่า ที่นี้เป็นที่ซึ่งมีคนเก่าที่สุดของแม่ฮ่องสอน และของภาคเหนือด้วย ระยะเวลาการอยู่อาศัยคือ 30,000 กว่าปี ไกลกว่าตอนที่เราคิดว่าที่นี้คนเพิ่งมาอยู่เมื่อเร็วๆ นี้

ลักษณะโครงกระดูกโครงที่หนึ่ง การฝังศพเหมือนกับของเรา โครงสร้างคล้ายกับเรา แต่โครงที่สองจะมีลักษณะที่ต่างจากคนปัจจุบัน คือทุกอย่างใหญ่เทอะทะ ลักษณะบึกบึน ขณะที่เราพยายามจะศึกษาในรายละเอียด ในแง่วิชาการสำคัญในเชิงที่เราไม่ค่อยมีอะไรที่เก่าของบ้านเรา แต่เราเจอในลำน้ำลางเป็นลำน้ำสาขาย่อยที่จะไปออกปาย แล้วไปสู่สาละวิน การเติบโตตรงนี้มันบอกเราว่ามีชุมชนโบราณ อยู่กระจุกตามลำน้ำสาขา มีความสำคัญลำดับที่ 1 เราสามารถมองในพื้นที่ปางมะผ้า เชื่อมโยงไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ได้

ในด้านสิ่งแวดล้อม ถ้าอยากรู้ว่าสมัยก่อนป่าไม้สัตว์ป่าอย่างไร เราค้นพบในนี้หมดเลย เราเจอเขาสัตว์ เจอช้างเจอแรดอยู่ในป่าแถบนี้ เจอเครื่องมือโบราณ เศษอาหารที่คนกิน เราอาจจะเข้าใจวิวัฒนาการของสัตว์ปัจจุบันด้วยซ้ำ เราอาจจะเจอสัตว์ที่สูญพันธุ์จากแม่ฮ่องสอนไปแล้ว เราอาจจะเจอสัตว์ที่เป็นสปีชีส์ใหม่ด้วยซ้ำไป เรากำลังวิเคราะห์อยู่

และที่สำคัญคือช่างโบราณ นี่คือเครื่องมือหินกระเทาะที่พบมากที่สุดเท่าที่มีการค้นพบในขณะนี้ เป็นเครื่องมือที่เราเจอแหล่งผลิตเครื่องมือหินขนาดใหญ่ ตอนนี้อยู่ที่ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าถ้ำลอด

พอหลังจากนั้น เราไม่พบหลักฐาน มนุษย์อีกชุดไม่รู้อยู่ที่ไหน ย้ายไปอยู่ที่ไหนไม่รู้

นี่คือเพิงผาบ้านไร่ นอกจากเราเจอเครื่องมือหินกระเทาะ เราเจอภาพเขียนสี ตามผนังถ้ำ แหล่งที่เราขุดค้นคือแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ เป็นสุสานเปิดที่ใหญ่ที่สุดเท่าที่พบในแม่ฮ่องสอน ช่างไม่มีฝีมือสูงมาก มีการงานไม้สักให้ตายทั้งต้นก่อนและแกะสลัก อายุไม้ที่ถูกตัดประมาณ 300-100 กว่าปี เป็นท่อนซุงขนาดใหญ่ ไม่มีร่องรอยการลากถูไถ แสดงว่าเอาไม้ขึ้นไปทำข้างบนเป็นท่อนๆ

การศึกษาที่เพิงผาบ้านไร่ เราพบโครงกระดูกคนผู้ชาย อายุตอนตายประมาณ 40 ปี ซึ่งถือว่าแก่เท่ากับอายุ 80 ปีในปัจจุบัน เป็นโครงกระดูกที่สมบูรณ์ เหมือนถูกฝังอย่างกระตั้นหันประมาณ อายุ 9,000 ปี แสดงว่ามีคนมาอยู่แน่นอน พอโครงกระดูกขึ้นจากหลุมขุดค้นก็เอาเข้าเครื่องเอกซเรย์คอมพิวเตอร์เพื่อสร้างภาพห้วกะโหลกที่สมบูรณ์ว่าจะมีลักษณะอย่างไร โดยใช้การเปรียบเทียบจากคนปัจจุบัน และห้วกะโหลกจากหลายๆ ที่ เราพยายามต่อว่า หน้าตาเขาจะเป็นอย่างไร เขาเป็นผู้ชายแก่จากนั้นพยายามจะวิเคราะห์หว่า เขามีลักษณะคล้ายกับเราบ้างหรือเปล่า

นี่คือสัตว์ที่เจอที่ถ้ำลอด มีสัตว์ที่เป็นวัว ควาย และลิงเยอะ ซึ่งปัจจุบันสัตว์ชนิดดังกล่าวยังพบอยู่ด้วย

พืชพรรณในสมัยโบราณ ที่เราศึกษาจากละอองเรณูของพืชที่อยู่ในดิน การศึกษาในส่วนนี้ จะทำให้เรารู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโบราณของสมัยก่อน ป่าไม้เป็นยังไง ดินพวกนี้จะมีละอองเกสรของพืชโบราณ มันบอกเราว่ามีไม้ก่อกอยู่ที่บ้านไร่แสดงว่าอากาศเย็นเมื่อ 2,000 กว่าปี อ.นาฏสุดา (ภูมิจำนงค์) จากคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ศึกษาพบว่าป่าไม้ที่แถบนั้นอุดมสมบูรณ์มาก ไม้สักอายุ 100-300 ปีที่ถูกตัดออกไปทำโลง สอดคล้องกับข้อมูลสัตว์ป่าที่เราเจอที่เราได้มา และพืช แต่ที่อายุเก่าไปกว่านั้นคือ 35,000 ปี ในช่วงนั้นอ่าวไทยเป็นทะเลแผ่นดิน ได้รับผลกระทบทำให้อากาศเย็นลง อ.เขาวลักษณะ (ชัยมณี) จากกรมทรัพยากรธรณี เจอฟันหมีแพนด้าที่แม่ฮ่องสอน แสดงว่าในช่วงแสนกว่าปีมาแล้ว มีหมีแพนด้า แล้วก็เจอซากส่วนของสิ่งมีชีวิตหลายแหล่ง เช่นลำปาง ชัยภูมิ ที่กลายเป็นซากฟอสซิล บอกเราว่าอากาศก่อนหน้านั้นเหมือนกับจีน ไม่อย่างนั้นแพนด้าอยู่ไม่ได้

นี่คือลักษณะของโลงไม้ โครงกระดูกและเศษซากต่างๆ เราสืบเรื่องราวจากตรงนี้ได้ มีการพบที่พม่า อาณาจักรน่านเจ้า จดหมายเหตุจีนบอกว่าเป็นพวกฟันด้า ชนปาร์รอยเผ่า นี่คือห้วโลงที่มีความหลากหลายมาก มีการตั้งชุมชนอยู่ที่ปางมะผ้า

เครื่องถ้วย จากสารพัดถิ่น จีน เชียงราย เชียงใหม่ มาอยู่ที่นี้หมดเลย

มีเหรียญจากรัชกาลที่ 5 ด้วย บอกเราเรื่องประวัติศาสตร์การทำป่าไม้ การใช้พื้นที่ในอดีตหลากหลายเช่นเดียวกับปัจจุบัน พัฒนาของคนคืออยู่คือตามถ้ำเนินเขา ตามผา และตั้งบ้านเรือน

ที่บ้านท่าตาฝั่ง อ.แม่สะเรียง อยู่ตรงสบน้ำพอดี เป็นวัดโบราณซึ่งถูกทำลายไปแล้ว มีเครื่องมือโบราณ หม้อไหขามโบราณ เต่าจากหลายที่มาก ถ้วยเงินสมัยราชวงศ์หมิง อันนี้เป็นของสำคัญที่เป็นตัวบอกเราว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง มีกล้องสุบยา สมัยล้านนาอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 21-22 เขาสุบกันแบบนี้ เจอที่นี่

สาละวินเป็นกุญแจที่สำคัญของประวัติศาสตร์ไทยเลย เพราะมันเป็นชุมทางคมนาคม บอกเราว่าถ้าเราเชื่อมตรงนี้ทั้งลุ่มน้ำ มันจะเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้เราเข้าใจความหลากหลายในวัฒนธรรมปัจจุบัน ตั้งแต่ยุควัฒนธรรมโลงไม้เป็นต้นไป มีการรับพุทธศาสนาจากภาคกลาง ที่นี้มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน ที่นี้เป็นชุมชนที่อยู่บนขุนเขา และลักษณะข้าวของก็แตกต่างกันไปจากพื้นที่ราบอื่นๆ นี่คือเส้นทางการติดต่อที่สำคัญ

ที่ปางมะผ้ามีข้อมูลมากที่สุดเพราะมีงานวิจัย ที่อื่นๆ มีความสำคัญจริงแต่มีข้อมูลน้อยมากนี่คือความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูลที่มีอยู่ ถ้าสร้างเขื่อนสาละวินเราจะไม่รู้อะไรเลย ถ้าไม่ทำงานวิจัยก่อนเราเห็นจากตัวอย่างการศึกษาที่ปางมะผ้า ทำให้เราสามารถเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน แล้วเราก็ใช้อธิบายว่าปัจจุบันและอดีตเขาอยู่คล้ายกันหรือเปล่า เราเข้าใจได้ว่าทำไมชุมชนปัจจุบันถึงได้อยู่ มีความเชื่อที่มันสอดคล้องสืบเนื่องกันมา

แม่ฮ่องสอนจะต้องเป็นกุญแจสำคัญที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ไทยได้ นี่คือทั้งหมดที่เป็นวิวัฒนาการของคนปัจจุบัน ที่มีอายุหมื่นกว่าปี ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของเราสำคัญ มีที่กระเป๋อีกที่หนึ่งที่เจอโครงกระดูกของมนุษย์ ในแนวตะวันตกทั้งหมด

ภาษาชนเผ่าก็เป็นหลักฐานที่เหมือนที่ยูเนียน เรากำลังบอกว่าเส้นทางสาละวินน่าจะมีความเชื่อมโยงตรงกันกับภูมิภาคของเรา จีนมีโลงไม้ มีภาพเขียนสีเหมือนกันที่ยูเนียน การค้าขายระหว่างกันกับเชียงใหม่ล้านนาปรากฏว่ามีภาษาหลายๆที่เข้ามาอยู่ที่ปางมะผ้าหมดเลย แสดงว่าตรงนั้นต้องมีความสำคัญที่ภาษาจากหลายๆ ที่ จากหลายโรงงานโบราณสมัยล้านนาในภาคเหนือไปอยู่ตรงนั้น

ผลกระทบสรุปแล้ว ตรงสบใหญ่ๆ ที่ดูจากข้อมูลงานวิจัยที่ปางมะผ้าและมาทำนายดูที่สาละวินแล้วคิดว่าบริเวณสองฝั่งจะต้องเป็นแหล่งสำคัญที่เป็นแหล่งติดต่อในฐานะชุมทางของสองฝั่ง ระหว่างพม่าและไทยหรือชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ และติดต่อนานาชาติด้วย ข้างบนคือจีน ลงล่างคืออินเดีย ตะวันออกกลาง ยุโรป ในชายฝั่งทะเลอันดามันด้วยซ้ำไป ฉะนั้นสาละวินต้องมีร่องรอยหลักฐานของคนโบราณ คือผลกระทบที่เราจะได้รับจากการสร้างเขื่อนนะคะ คือการสูญเสียชุมทรัพย์ทางปัญญาตลอดไป คงต้องจบแค่นี้

